

УДК 316.012

Іберійські моделі сепаратизму: соціологічний аспект

В.В. РАХМАЙЛОВ

Класичний приватний університет, м. Запоріжжя, Україна, E-mail: romanenko.jura@gmail.com

Авторське резюме

Досвід розвитку сепаратистських рухів Іспанії і, особливо, Італії є актуальним для України в силу поширення сепаратизму малих територій та фрагментованості етнічних ідентичностей мешканців різних областей, міст та містечок нашої держави. Іспанська модель сепаратизму пов'язана із причинами економічно-фінансового походження. Каталонія стала однією з перших іспанських провінцій, де було проведено індустріалізацію і розвивалося промислове підприємництво. Метою промислового розвитку було створення відповідних механізмів централізації, але в підсумку вийшло навпаки. Зараз це найбільш розвинений регіон королівства, який вважає решту іспанських територій збитковими в економічному відношенні. Значні прибутки регіон отримує також за рахунок туристичних комунікацій. Значна кількість чинників стосується також етнокультурної ідентичності, яка позиціонована на основі заперечення загальноіспанських цінностей мистецтва та культури загалом. Італійська модель сепаратизму пов'язана із п'ятьма провінціями з особливим статусом, тільки дві з яких наділені правом позаофіційного спілкування і листування використовувати місцевий діалект (Тоскана і Калабрія).

У цілому сепаратизм є зумовленим роздільністю країни на два великі сектори різнорідних стратифікаційних систем: промислову північ із розвиненим середнім класом і селянський південь із сільськогосподарським населенням та мафіозними угрупованнями, які представляють собою соціальний рудимент феодальної епохи. За рахунок цього місцевий патріотизм в Італії як і раніше превалює над загальнонаціональним патріотизмом, а сепаратистські рухи отримують своє підживлення в т.ч. ззовні (Франція, Австрія, Євросоюз в цілому). Унаочненим є протистояння малих регіональних спільнот (містечок, селищ), постійна конфронтація між якими ставить під сумнів збереження Італії як цілісної держави. Чинником сепаратизму виступає також практична відірваність римської бюрократії від інтересів регіонів, а також проникнення мафіозних груповань через лобі в структури центральної влади.

Ключові слова: сепаратизм, автономізм, ірредентизм, сецесіонізм, іберійська модель сепаратизму, етнічна ідентичність

Iberian model separatism: a sociological aspect

V.V. RAHMAYLOV

Classical private university, Zaporizhzhia, Ukraine, E-mail: romanenko.jura@gmail.com

Abstract

Experience in the development of separatist movements in Spain and particularly Italy, is important for Ukraine because of the prevalence of small areas of separatism and fragmentation of ethnic identities residents of different regions, cities and towns of our country. Spanish model separatism linked to economic reasons - financial origin. Catalonia was one of the first Spanish provinces, where industrialization was carried out and developed industrial enterprise. The purpose of industrial development was the creation of mechanisms of centralization, but eventually it went wrong. Now it is the most developed region of the kingdom, who believes the rest of the Spanish territories economically unprofitable. Significant gains region also receives travel through communications. A large number of factors also applies to ethnic and cultural identity, which is positioned on the basis of general denial of the Spanish box art and culture in general. Italian model separatism associated with five provinces with special status, only two of which are entitled to outside of official communication and correspondence using local dialect (Tuscany and Calabria).

Overall separatism is caused by the resolution of the country into two major sectors of the diverse stratification systems: industrial north of developed middle class and peasant populations south of the farm and mafia groups that represent social vestige of the feudal era. Due to this local patriotism in Italy still prevails over national patriotism, and separatist movements get their makeup including outside (France, Austria, the EU as a whole). Is made evident opposition of small regional communities (towns, villages), the constant confrontation between which casts doubt preserve Italy as a coherent state. Factor separatism is also the practical isolation of the Roman bureaucracy of regional interests and mafia infiltration grouped through the lobby of the structure of the central government.

Keywords: separatism autonomism, irredentism, setsesionizm, Iberian model of separatism, ethnic identity

Постановка проблеми. Феномен національного сепаратизму досить поширений у даний час. Він має ту чи іншу міру розвиненості і присутності, а також можливості виникнення за певних умов у більш ніж половині держав

світової спільноти. Незважаючи на величезну значущість і гостроту цієї проблеми, соціальні чинники сепаратизму в науковій літературі опрацьовані в недостатній мірі.

В українській і зарубіжній літературі існує

© В.В. Рахмайлов, 2014

велика кількість робіт, пов'язаних з проблемами сепаратизму. Однак багатьом з них притаманні певна тенденційність, упередженість або зацікавленість, пов'язані з активною участю авторів цих робіт в різних політичних процесах та проектах. Доволі часто простежується певна односторонність досліджень сепаратизму з ігноруванням комплексу причинно-наслідкових зв'язків у соціальній генезі самого явища. Для заповнення прогалини наукового знання в сфері соціологічних досліджень сепаратизму слід здійснити аналіз соціальних чинників виникнення, розвитку національного сепаратизму в різних регіонах у світлі сучасного міждисциплінарного підходу.

Виходячи з цього, заявлена тема статті відповідає завданням і запитам сучасного українського суспільства. Важливість проблеми сепаратизму доводить ситуація в сучасній Україні. В різних її регіонах є окремі соціальні передумови для виникнення національного сепаратизму. Присутність сепаратизму в національних кордонах значно впливає на формування державою своєї соціальної політики і, передусім, коригування нею соціальної структури суспільства. Сьогодні, за різними оцінками, з проблемою сепаратизму стикається кожна четверта країна світу (виключаючи, щоправда, малі країни світу, де мізерні розміри територій та демографічний етнопотенціал). Вогнища національного сепаратизму виявлені на всіх континентах. У сучасному світі є всього кілька великих географічних регіонів, які залишаються (поки що) незачепленими національним сепаратизмом (Латинська Америка, Австралія, Океанія). При цьому ні рівень економічної розвиненості, ні історичний термін існування держави, ні рівень розвитку культури не можуть слугувати захистом від цього лиха державної цілісності. Досвід розвитку сепаратистських рухів Іспанії і, особливо Італії, є актуальним для України в силу поширеності сепаратизму малих територій та фрагментованості етнічних ідентичностей мешканців різних областей, міст та містечок нашої держави.

Метою дослідження є побудова характеристики соціальних чинників сепаратизму в різних регіонах. Завданнями статті, у зв'язку із означеним, є:

А) визначення особливостей регіональних моделей сепаратизму в Іспанії та Італії; Б) визначення кола соціальних детермінант сепаратизму в Іспанії та Італії.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблематика сепаратизму в його різноаспектних виявах стала предметом досліджень широкого кола авторів, які розглядали сепаратизм як частину генези та в рамках типології етноконфліктів (В.А. Авксентьев); формування етнічної ідентичності в умовах мультикультуралізму (У. Бімен); геополітичних аспектів становлення і розвитку сепаратистських

та націоналістичних рухів (К.С. Гаджиев, О.Г. Дугін); історії становлення ідеологій та політичних проектів націоналізму (Е. Геллер); проблематики інтроєкованої етнічності (Д.В. Драгунський); соціологічної конфліктології (О.Г. Здравомислов); соціопсихологічного аналізу міжетнічних конфліктів (В.І. Іванов); сепаратизму як феномена етнічної кризи доби глобалізації (В. Іорданський); історичної етнології, соціальної психології та соціології сепаратизму (О.Б. Крилов, С. В. Лур'є, З. Сикевич); проблематики єдності та відмінностей між сепаратизмом та націоналізмом (М. Мертез); сепаратизму як явища, пов'язаного із кризою культурної інтеграції та недостатньої культурної інтегрованості (М. Шадсон); сепаратизму як загальної частини соціальних змін у рамках соціології соціальних змін (П. Штомпка) [1-16].

Виклад основного матеріалу. Сепаратизм – це рух, який розвивається в рамках певного регіону у складі державного утворення, спрямований на його територіальне відокремлення для утворення незалежної держави або приєднання до іншої держави (що має форму сепаратизму або ірредентизму) і виражає собою конфлікт між етнополітикою держави та її соціальною структурою.

Уточнюючи це визначення, відзначимо, що сепаратизм виникає на тлі ігнорування очікувань відповідних етноспільнот щодо їх ідентичності з боку титульної етноспільноти (та соціальної еліти, яка репрезентує цю спільноту). При цьому таке ігнорування стосується, на чому також важливо наголосити, домагань щодо усунення розбіжностей між етнополітикою та соціальною структурою суспільства.

В Україні провідні політичні сили не виглядають зацікавленими в широкій дискусії з проблематики соціальних чинників сепаратизму. Партії влади вигідно або перебільшувати загрозу сепаратизму, щоб ідея загрози виступала як чинник консолідації української нації, або применшувати ступінь небезпечності, ілюструючи ефективність політики зміцнення вертикалі влади. Опозиційні політичні сили навпаки схильні демонізувати спрямованість етнополітики влади і вказувати на наявність зв'язків між сепаратизмом в Україні і різними зовнішніми загрозами.

Між тим, без серйозного вивчення проблеми соціальних чинників сепаратизму в Україні навряд чи можна наблизитися до повноцінного пізнання сучасної української реальності і прогнозуванню розвитку подій. У будь-якій країні сепаратизм аж ніяк не може бути зведеним до простої підступності «антидержавних» елементів, оскільки його джерелами зазвичай є, з одного боку, соціальні диспропорції у розвитку окремих регіонів та ігнорування політичними елітами етнічної більшості специфіки етнічних меншин та з іншого боку – зовнішньополітичні чинники. Перш ніж перейти до розгляду регіо-

нальних моделей сепаратизму, варто проаналізувати типи сепаратистських рухів. Ними є автономізм, сецесіонізм та ірредентизм.

Автономізм – сукупність ліворадикальних соціально-політичних рухів та теорій (від давньогрецьк. αὐτός – «сам» і νόμος – «закон»), змістом яких виступає обґрунтування проєктів утворення вільних територіальних просторів як альтернативи централізованим моделям здійснення влади. Автономістські рухи утворюють мережу так званих «affinity groups», які створюють, незалежно від існуючого державного ладу, автономний територіальний простір. У переважній більшості вони віддають перевагу антиавторитарним, соціал-революційним і близьким до анархізму настановам, не маючи, зазвичай, чіткої соціальної ідеології та, відповідно, уявлень про стратифікаційний профіль суспільства. Враховуючи те, що анархізм заперечує будь-яку владу і соціальну стратифікацію (яка виражається в тих чи інших соціальних ієрархіях), логічно припустити також заперечення ним відповідної реалістичної моделі соціального життєстрою. Йдеться про утопічну модель, в розгортанні якої можуть брати участь соціальні групи з числа маргіналів та декласованих елементів, включаючи угруповання кримінального світу (мафії та організовані злочинні групи).

Автономізм може носити і ззовнінспірований характер навіть і тоді, коли на території держави переважає соціальна однорідність або ж подібність, та переходить в штучні форми ірредентизму.

Поширеність криміналітету та його мобілізація в якості сепаратистської сили є подібною аналогічному явищу в Італії, де мафіозні угруповання півдня намагаються впливати на владу центру, використовуючи лобістські угруповання, кримінальний тероризм або ж підбурювання місцевого населення до акцій протесту у зв'язку із незадовільним станом соціальної політики Риму.

Досвід України споріднений (звісно, частково) з досвідом Іспанії, де землі Басків, Андалусія і Каталонія утворюють своєрідні анклавні економічної розвиненості, які постають проти утриманської та паразитичної соціальної стратегії Мадрида (основне звинувачення при цьому полягає в тому, що центральна влада розв'язує проблеми населення із низькою трудовою дисципліною за рахунок регіонів, де продуктивність парці вища через вищий рівень розвиненості буржуазної культури праці). В Україні, щоправда, ситуація складається діаметральнопротилежним чином: слабо-розвинені регіони через криміналітет змушені здійснювати тіншову окупацію центру задля отримання відповідних преференцій (зрозуміло, для задоволення корпоративних потреб, а не потреб населення регіонів).

Сецесіонізм (від лат. secessio) – сукупність

соціально-політичних рухів та теорій, змістом яких виступає обґрунтування проєктів виходу зі складу держави (як правило федеративної) якоїсь з її частин (як правило, суб'єкта федерації).

Право на сецесію може визнаватися або не визнаватися на рівні Конституції держави, з якої відбувається вихід (наприклад, Конституцій СРСР 1924, 1936 і 1977 років, або Конституція СФРЮ). У другому випадку при спробах сецесії виникає правове питання про застосовність принципу територіальної цілісності держави або права народу на самовизначення (міжнародне право, безумовно, віддає пріоритет праву на самовизначення в разі колоній) [8, с.20].

Ірредентизм (від італ. irredento – «неспокутувана», «незвільнена») генетично походить від націоналістичного руху в Італії кінця XIX – початку XX століть, спрямованого на приєднання до Італії прикордонних територій Австро-Угорщини з італійським населенням – Трієсти, Трентіно та інших.

У політичній науці термін «ірредентизм» використовується для позначення політики держави, партії чи політичного руху за об'єднання народу, нації та етносу в рамках єдиної держави [15, с. 82]. Ірредентизм знаходить вираження в етнічній мобілізації, за умов якої порушується питання про возз'єднання території, на якій проживає ірредента (частина певної етнічної спільноти), з титульною державою, в якій етнос ірреденти вже є титульним.

Підйом сепаратистських рухів, що зачіпає нині майже всі країни зарубіжної Європи, значною мірою обумовлений припливом нелегальних і легальних мігрантів, що спричиняє зростання напруженості в приймаючому суспільстві. З іншого боку, сепаратизм можна розглядати як своєрідну реакцію на процеси централізації та уніфікації соціальної структури та культури, які проводилися авторитарними, диктаторськими, націоналістичними режимами ряду європейських країн протягом кількох десятиліть XX століття. Опісля повалення цих режимів (в основному, в результаті Другої світової війни) набрав силу зворотний рух, спрямований на регіоналізацію ряду країн у вигляді соціальної та культурної множинності. Проєктуючи цей процес у майбутнє, можна очікувати появи ознак ситуації, в якій жителі багатьох держав сучасної Європи з високою ймовірністю будуть асоціювати себе не стільки зі своєю країною, скільки з регіоном або навіть містом, приймаючи регіоналізм як цілком нормальну форму сепаратизму [9, с. 82]. Сучасний європейський сепаратизм різні автори класифікують, залежно від домінуючих проблем, що обумовлюють відцентрові тенденції в кожному конкретному випадку, поділяючи соціальні чинники сепаратизму на три підгрупи: А) національно-мовні чинники; Б) соціально-еконо-

мічні чинники; В) соціально-культурні чинники. Можливою є також побудова класифікації сепаратистських рухів за критерієм застосовуваних ними засобів: легальних і насильницьких, у зв'язку з чим можна розрізнити легалістичні та військово-терористичні різновиди сепаратизму.

В основному, в країнах Європи переважають етноконфесійний та соціально-економічний чинники сепаратизму. Методи боротьби сепаратистських організацій залишаються переважно легальними, а максималістська мета боротьби («створення суверенної держави») змінюється на реалістичнішу мету досягнення національно-культурної, економічної та політичної автономії в межах кордонів існуючої держави [17].

У 1979 році поміркованими націоналістами-автономістами, які представляють інтереси нацменшин і домагаються розширення їхніх політичних прав, було утворено «Європейський вільний альянс» (англ. European Free Alliance, EFA), який об'єднує, за власним визначенням, регіоналістські і громадянські національно-демократичні партії Європи. Членами EFA є 40 партій з 17 країн Європи, що мають досить широке представництво в органах влади: 7 депутатів Європарламенту, 61 депутат національних парламентів, 171 депутат регіональних органів влади та понад 2,7 тис. членів муніципалітетів [17].

У 1985 році 47 регіонів Європи об'єдналися в «Асамблею Європейських регіонів» (англ. Assembly of European Regions, AER), яка проголосила наступні програмні цілі [18]: А) просування принципу взаємодопомоги та регіональної демократії; Б) посилення політичного впливу регіонів у європейських інститутах; В) підтримка регіонів у розширенні Європи і в глобалізації; Г) допомога у міжрегіональному співробітництві у всій Європі та за її межами. На даний час AER об'єднує 270 регіонів із 34 країн і 16 міжрегіональних організацій. В даній статті ми розглянемо соціальні чинники сепаратизму в двох країнах іберійської цивілізації, яка характеризується збереженням ціннісного фундаменту католицького традиціоналізму із ієрархічним соціальним кластером «церква-держава-інтелігенція».

Іспанська модель сепаратизму. Іспанія відноситься, як і Італія, до суспільств, політичні еліти яких прагнули уповільнити процеси соціальної диференціації та модернізації головним чином за рахунок тісних зв'язків їхніх політичних режимів з католицькою церквою. Опір модернізаційним процесам мав місце не лише у зв'язку із поширенням протестантської моралі буржуазного накопичення та провіденціалістської легітимації капіталізму, але і з формуванням в Іспанії кластеру соціального опору, утвореного державою (переважно в особі армії), аристократією і церквою. Периферійними со-

ціальними елементами цього ядра були представники буржуазії, які виступали за більш широку і демократичну політичну участь мас у здійсненні влади, та інтелігенція, яка перейшла в опозицію до кластеру опору. За будовою соціальної структури Іспанія являє один з прикладів суспільства, яке чинить опір соціальній модернізації за рахунок поєднання двох антиринкових релігійних доктрин: католицизму та ісламу. Традиціоналізм Іспанії ізолював її від решти країн Європи в тому числі і в період диктатури Франко, яка зберігалася, як відомо, до 1969 року. Лідером сепаратизму в Іспанії є Країна Басків, в якій в 1959 році було створено ліворадикальну терористичну організацію ETA (Euzkadi Ta Azkatasuna, ETA, в перекладі з баскської мови – «Басконія і свобода») [19]. Перетворення Басконії на джерело сепаратизму з соціальної точки зору було зумовлено її роллю в територіальній структурі Іспанії як бюджетної «годовниці» та індустріальної периферії країни. Індустріальна периферія, однак, швидко перетворилася на анклав промислової буржуазії та освіченого середнього класу. Прихильники ETA, виражаючи інтереси субетносу, який пережив стадію буржуазної модернізації, вимагають відокремлення провінції від Іспанії та утворення окремої держави з прикордонною частиною Франції, де також проживають баски. Баскський сепаратизм генетично був обумовлений утисками басків з боку режиму Франко, який реалізовував антимодернізаційний ухил як в ідеології франкізму (в основу якої було покладено католицький інтегральний націоналізм з ідеєю консенсусу соціальних груп), так і політичних практик, спрямованих проти баскського середнього класу (у вигляді заборони всіх етнічних атрибутів басків (мови, імен, національного прапора) як таких універсальних, які є ціннісними альтернативами соціальної ідеології католицизму [19]. Після смерті Франко ситуація поступово змінювалася, і на даний час Країна Басків має статус автономії, баскська мова має права державної мови, а рівень життя в провінції перевищує середні показники рівня життя по країні в цілому. Баскія – одна з небагатьох іспанських автономій, до бюджету якої надходять всі зібрані на її території податки. Однак ETA продовжує наполягати на самовизначенні, хоча офіційно вважається, що її підтримка в суспільстві постійно знижується [19].

Друге місце в регіональних сепаратистських рухах Іспанії належить Каталонії – провінції, яка теж має автономний статус, каталонську національну мову в якості офіційної, а її відносини з центральним урядом регулюються окремою хартією. В останній редакції цього документа закріплено статус каталонців як окремої нації, а Каталонії – як держави. І якщо баски представляють собою прихильників соціальної модернізації в протестантському дусі,

то каталонці представляють традиціоналістську і соціально-інтегралістську етнічну групу, яка презентує цінності доіндустріального суспільства епохи диктатури Франко. Із 2009 року в Каталонії проводяться неофіційні референдуми, на яких за відокремлення від Іспанії висловлюються майже 100 % учасників. Втім, бере участь у них, як правило, не більше половини населення. Центральна влада результатів цих референдумів не визнає, але численні політичні та громадські організації Каталонії, що ведуть боротьбу за повну незалежність від Іспанії, планують до 2014 року провести і офіційний референдум [20].

Валенсійський націоналізм офіційно веде свою історію з 1902 року, і він є поділеним на дві частини за стратегією розв'язання проблеми національної та культурної ідентичності. Частина валенсійців ідентифікують себе з каталонцями і налаштовані більш радикально, а інша вважає, що каталонці намагаються нав'язати свою мовну і культурну ідентичність валенсійцям. Цю частину валенсійців влаштовує автономія у складі Іспанії, і вони ведуть боротьбу тільки за її розвиток. Галісія і Андалусія вимагають ще більшої самостійності а андалусійські сепаратисти борються ще й за законодавче визнання андалусійців окремою нацією [21].

Італійська модель сепаратизму. В Італії з 1991 року діє партія «Північна ліга» (або «Ліга Півночі»), яка виступає за посилення автономії північної частини Італії. Сепаратистські інтенції жителів півночі Італії пов'язані із низьким рівнем оцінки перспектив розвитку капіталістичних відносин на Півдні Італії, де зберігаються мафіархат, корупція та всі елементи недорозвиненого тіньового капіталізму. З іншого боку, північна частина змушена компенсувати недостатню продуктивність праці південної частини через перерахування коштів платників податків, що породжує в суспільстві настрої невдоволення центральною владою [22].

У прихильників Ліги склалася певна національна ідеологія, в рамках якої заперечується етносоціальна спорідненість північних італійців з південними італійцями, а походження перших ведеться нібито від Цизальпінських галлів. Особливостями соціальної структури італійського суспільства, яка детермінувала (і, напевно, детермінує) сепаратистські вияви, є відсутність відмінностей між містом і селом в аспекті рівня їх індустріалізованості. Розміщення промислових підприємств в селах і невеликих містах призводило до урбанізаційного шоку, який став основою для формування девіантогенного середовища у великих містах. По суті, мова йде про просотування вертикальної соціальної структури численними горизонтальними соціальними зв'язками, ґрунтованими на пережитках трайбалізму та кластерної структури сім'ї. Північна Італія розвивалася

по лінії руйнування кластерної багатопоколінської сім'ї як соціального інституту, а товарне землеробство тут повністю витіснило сімейні селянські господарства, внаслідок чого утворився соціальний прошарок безземельних сільськогосподарських робітників. Вони, по суті, стали основою для розвитку соціально-економічного анклаву з більш високим рівнем продуктивності праці, споживання і головне анклаву, який вийшов з-під патронату мафіозних угруповань.

У центральній і південній частинах країни після завершення Другої світової війни основу селянських господарств складав прошарок осіб, які вели сімейне господарство. На півдні країни еволюція соціальної структури в бік формування соціальних груп буржуазного суспільства відбувалася доволі уповільнено. Бідність і слаборозвинена промисловість півдня створювали передумови для транзитної міграції з сільських районів Півдня Італії та з Сицилії. Мафіозні угруповання, проникаючи в простір міста, розгортали, з одного боку кримінальну, а з іншого – владно-політичну активність, що виливалося в ряд соціально-політичних наслідків: А) на рівні центральних та місцевих органів влади створювалися групи тиску, які, по суті, забезпечували мафії кураторство над політичними елітами; Б) проникнення мафії в профспілкові організації вишів, промислових підприємств та ін. та її злиття з ліворадикальними організаціями дозволяло маніпулювати індустріальним робітничим класом, студентством, кооптуючи в свої лави молодь невеликих міст та налаштовуючи її проти центральної влади; В) сім'я за умови браку робочих місць та нерозвиненої системи соціального захисту перетворювалася на інститут утримання та корпоративної соціальної моралі, цінності якої суперечили цінностям італійців як великої спільноти, перетворюючи Італію на конгломерат малих регіональних спільнот, які постійно ворогували одне з одним. З іншого боку, в період диктатури Муссоліні сільське господарство разом з ідеологічним культизмом «селянства і людини праці» складало основу економіки та соціальної структури півдня, і ця тенденція була домінантною, наслідком чого ставали постійні міграції з села в місто. Проте на півдні Італії відбувалося формування стратифікаційної матриці із середнім класом завдяки впровадженню державних програм заохочення підприємництва, секуляризації системи вищої освіти, реформування системи управління шляхом боротьби із корупцією та трайбалізмом сімей півдня.

Промисловий розвиток капіталізму був фактично загальмований, і лише в деяких областях в 80-х роках стало розвиватися незалежне від держави підприємництво за умови переважання державно-монополістичних утворень і фінансового сектору.

Сепаратизм із перетворенням Італії на федерацію (і навіть у конфедерацію) є цілком реальною перспективою, оскільки «Північна ліга», яка представляє середній клас, має значний вплив: в деяких регіонах, наприклад у Венеції і Ломбардії, за неї голосують до 30% виборців, вже в середині 1990-х у неї було кілька десятків парламентських мандатів, а на даний час вона є ключовим стратегічним союзником правлячої партії. У районах Південного Тіролю, що відійшли до Італії після Першої світової війни, етнічні німці через місцеві еліти ініціюють возз'єднання з Австрією. Основним інструментом тиску тут виступають терористичні акти, яких у 50-80-х роках у було скоєно більш ніж 300. Проте, переважну більшість сепаратистських проектів було реалізовано в мирних протестних формах. Оскільки етнічну більшість місцевого населення складають етнічні німці, відбувається поступове витіснення італійців та їх етнічна маргіналізація, яка супроводжується проведенням переговорів з Австрією про возз'єднання [22]. Сепаратистські настрої в Італії не вичерпуються діяльністю «Північної ліги» і південнотирольських німців. Своя сепаратистська партія є майже в кожному регіоні. Так, автономії – фінансової, а в перспективі і політичної – вимагають великі середземноморські острови Сардинія і Сицилія, де ініціаторами відповідних протестних акцій виступають регіональні мафіозні лобі, а безпосередніми виконавцями – сільськогосподарські громадські організації. Частина підприємців фінансового сектору економіки провінції Венеція, утримуючи міцні позиції в банківському секторі економіки, вважають незаконним включення Венеції до складу Італії в 1866 році і стверджують, що існує окрема венецька мова, яка має бути визнана в статусі офіційної в регіоні. Д. Фут, відзначаючи проблему національної ідентичності у зростаючої частини населення країни, не виключає такого розвитку подій, «коли не вдається сформувати національний уряд, коли регіони посилюють свої позиції і стають по суті міні-країнами» [22].

Висновки. Таким чином, іберійська модель сепаратизму включає в себе дві групи соціальних детермінант: нерівномірність соціальної модернізації і, збереження поруч із урбанізованими територіальними спільнотами залишків традиціоналістських соціальних систем (ціннісно-легітимованих відповідними релігійними доктринами - католицизмом та ісламом) та тіньове панування в соціальній структурі мафіозних угруповань, які поширюють корупційні практики, соціальний паразитизм, сприяючи загостренню протиріч між різними регіонами, частина яких орієнтована на модернізацію та постіндустріалізм, частина – на збереження соціальної структури утримання соціаль-

но-неадаптованих за рахунок продуктивних соціальних груп та цінності католицького інтегралізму. Іспанська модель сепаратизму пов'язана із причинами економічно-фінансового походження. Каталонія стала однією з перших іспанських провінцій, де було проведено індустріалізацію і розвивалося промислове підприємництво. Метою промислового розвитку було створення відповідних механізмів централізації, але в підсумку вийшло навпаки. Зараз це найбільш розвинений регіон королівства, який вважає решту іспанських територій збитковими в економічному відношенні. У Каталонії проживає лише кожен сьомий громадянин країни, але при цьому там розташована майже половина всієї промисловості (близько 1/5 ВВП іспанський бюджет отримує через відрахування каталонських підприємств). Значні прибутки регіон отримує також за рахунок туристичних комунікацій.

Значна кількість чинників стосується також етнокультурної ідентичності, яка позиціонована на основі заперечення загальноіспанських цінностей мистецтва та культури загалом. Останнє в стратифікаційному відношенні пов'язано з тією самою світською інтелігенцією, яка у вимірі соціальних цінностей виражає модернізаційний та протестантський акцент у розвитку соціальної системи Іспанії. Італійська модель сепаратизму пов'язана із п'ятьма провінціями з особливим статусом, тільки дві з яких наділені правом позаофіційного спілкування і листування використовувати місцевий діалект (Тоскана і Калабрія). Для решти провінцій (Сицилії, Сардинії і Венеції-Джулії), які не отримали такого права, залишаються в силі відповідні сепаратистські проекти, пов'язані із мовною ідентифікацією та визнанням мовно-культурної ідентичності. В цілому сепаратизм є зумовленим роздільністю країни на два великі сектори різнорідних стратифікаційних систем: промислову північ із розвиненим середнім класом і селянський південь із сільськогосподарським населенням та мафіозними угрупованнями, які представляють собою соціальний рудимент феодальної епохи. За рахунок цього місцевий патріотизм в Італії як і раніше превалює над загальнонаціональним патріотизмом, а сепаратистські рухи отримують своє підживлення в т.ч. ззовні (Франція, Австрія, Євросоюз в цілому). Унаочненим є протистояння малих регіональних спільнот (містечок, селищ), постійна конфронтація між якими ставить під сумнів збереження Італії як цілісної держави. Соціальним чинником сепаратизму виступає також практична відірваність римської бюрократії як соціальної групи від інтересів регіонів, а також проникнення мафіозних угруповань через лобі в структури центральної влади.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Авксентьев В.А. Этнические конфликты: История и типология [Текст] / В.А. Авксентьев // Социс. – 1996. – № 12. – С. 43-49.
2. Бимен У.О. Формирование национальной идентичности в условиях мультикультурализма. На примере Таджикистана [Текст] / У.О. Бимен // Полис. – 2000. – № 2. – С. 156-160.
3. Гаджиев К.С. Введение в геополитику [Текст] / К.С. Гаджиев. – М.: «Логос», 1998. – 416 с.
4. Геллнер Э.Г. Нации и национализм [Текст] / Э.Г. Геллнер / Пер. с англ. Т.В. Бердиковой, М. К. Тюнькиной. – М.: Прогресс, 1991. – 320 с.
5. Драгунский Д.В. Навязанная этничность / Д.В. Драгунский // Полис. – 1993. – № 5. – С. 24-30.
6. Дугин А.Г. Основы геополитики. Геополитическое будущее России [Текст] / А.Г. Дугин. – М.: «Арктогея», 1997. – 608 с.
7. Здравомыслов А.Г. Социология конфликта [Текст] / А.Г. Здравомыслов. М.: Аспект Пресс, 1996. – 317 с.
8. Иванов В.И. Межнациональные конфликты: социопсихологический аспект [Текст] / В.И. Иванов // Социс. – 1992. – № 4. – С. 15-22.
9. Иорданский В. Глобальный этнический кризис, или Сумерки разобщенности [Текст] / В. Иорданский // МЭМО. – 1993. – № 12. – С. 81-92.
10. Кардуз С. Политически верный антинационализм [Текст] / С. Кардуз, Х. Эструч // Международный журнал социальных наук. – 1995. – № 4. – С. 201-208.
11. Крылов А.Б. Сепаратизм: истоки и тенденции развития [Текст] / А.Б. Крылов. – М.: Знание, 1990. – 62 с.
12. Лурье С.В. Историческая этнология: Учебное пособие для вузов [Текст] / С.В. Лурье. – М.: Конто, 1997. – 448 с.
13. Мертес М. Патриотизм и национализм: противоречат ли они друг другу? [Текст] / М. Мертес // Сегодня. – 1994. – № 165.
14. Сикевич З.В. Социология и психология национальных отношений: Учебное пособие [Текст] / З.В. Сикевич. – СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 1999. – 203 с.
15. Шадсон М. Культура и интеграция национальных обществ [Текст] / М. Шадсон // Международный журнал социальных наук. – 1994. – № 3. – С. 81-104.
16. Штомпка П. Социология социальных изменений / П. Штомпка; пер. с англ. А.С. Дмитриева. – М.: Аспект Пресс, 1996. – 415 с.
17. ЭТА: история, структура, происхождение // ЭТА: официальный сайт. Режим доступа: <http://www.e-f-a.org/about-us/whats-efa-and-history/>
18. ЭТА: история, структура, происхождение // http://enrd.ec.europa.eu/networks-and-networking/eu-organisations/en/assembly-of-european-regions_en.cfm
19. ЭТА: история, структура, происхождение // ЭТА: официальный сайт. Режим доступа: <http://www.cfr.org/separatist-terrorism/basque-fatherland-liberty-eta-spain-separatists-euskadi-ta-askatasuna/p9271>
20. Каталонский сепаратизм: национальное и социальное [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://rus.ruvr.ru/2012_11_27/Katalonskij-separatizm-nacionalnoe-i-socialnoe/
21. «Тихая» Европа бунтует. Испания распадается из-за экономии: Каталония и Страна Басков решили отделиться [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://3rm.info/28580-tihaya-evropa-buntuet-ispaniya-raspadetsya-iz-za-ekonomii-kataloniya-i-strana-baskov-reshili-otdelitsya.html>
22. Коваленко Е. «Лига Севера» как политический проект. Создать итальянцев так и не удалось? [Электронный ресурс] / Е. Коваленко. – Режим доступа: http://www.chaskor.ru/article/liga_severa_kak_politicheskij_proekt_5762

Статья надійшла до редакції 21.07.2014

REFERENCES:

1. *Avksent Ev V.A.* Etnicheskie konflikty: Istoriya i tipologiya (Ethnic Conflicts: History and typology). *Sotsis.* 1996. № 12. P. 43-49.
2. *Bimen U.O.* Formirovanie natsionalnoy identichnosti v usloviyah multikulturalizma. Na primere Tadjhikistana (Formation of national identity in terms of multiculturalism. On the example of Tajikistan). *Polis.* 2000. № 2. P. 156-160.
3. *Ghadzhyev K.S.* Vvedeniye v gheopolityku (Introduction to geopolitics). M.: «Loghos», 1998. 416 p.
4. *Gellner E.G.* Natsii i natsionalizm (Nation and nationalism). M.: *Progress*, 1991. 320 p.
5. *Dragunskiy D.V.* Navyazannaya etnichnost (Imposed ethnicity). *Polis.* 1993. № 5. P. 24-30.
6. *Dugin A.G.* Osnovy geopolitiki. Geopoliticheskoe buduschee Rossii (Foundations of Geopolitics. Geopolitical future of Russia). M.: «Arktogeya», 1997. 608 p.
7. *Zdravomyislov A.G.* Sotsiologiya konflikta (Sociology of conflict). M.: *Aspekt Press*, 1996. – 317 p.
8. *Ivanov V.Y.* Mezhnatsionalnyie konflikty: sotsiopsihologicheskii aspekt (Ethnic conflicts: socio-psychological aspect). *Sotsis.* 1992. № 4. P. 15-22.
9. *Iordanskiy V.* Globalnyiy etnicheskiiy krizis, ili sumerki razobschennosti (Global ethnic crisis, or twilight disunity). *MEMO.* 1993. № 12. P. 81-92.
10. *Karduz S.* Politicheski vernyyi antinatsionalizm (Politically loyal anti-nationalism). *Mezhdunarodnyiy zhurnal sotsialnyih nauk.* 1995. № 4. P. 201-208.
11. *Krilov A.B.* Separatizm: istoki i tendentsii razvitiya (Separatism: the origins and development trends). M.: *Znanie*, 1990. 62 p.
12. *Lure S.V.* Istoricheskaya etnologiya: Uchebnoe posobie dlya vuzov (Historical ethnology). M.: *Konto*, 1997. 448 p.

13. *Mertes M.* Patriotizm i natsionalizm: protivorechat li oni drug drugu? (Patriotism and nationalism: they contradict each other?). *Segodnya*. 1994. № 165.
14. *Sikevich Z.V.* Sotsiologiya i psihologiya natsionalnyih otnosheniy: Uchebnoe posobie (Sociology and psychology of ethnic relations). SPb.: *Izd-vo Mihaylova V.A.*, 1999. 203 p.
15. *Shadson M.* Kultura i integratsiya natsionalnyih obschestv (Culture and the integration of national societies). *Mezhdunarodnyiy zhurnal sotsialnyih nauk*. 1994. № 3. P. 81-104.
16. *Shtompka P.* Sotsiologiya sotsialnyih izmeneniy (Sociology of social change). M.: *Aspekt Press*, 1996. – 415 p.
17. ETA: istoriya, struktura, proishozhdenie (ETA: history, structure, origin). Mode of access: <http://www.e-fa.org/about-us/whats-efa-and-history/>
18. ETA: istoriya, struktura, proishozhdenie (ETA: history, structure, origin). Mode of access: http://enrd.ec.europa.eu/networks-and-networking/eu-organisations/en/assembly-of-european-reagions_en.cfm
19. ETA: istoriya, struktura, proishozhdenie (ETA: history, structure, origin). Mode of access: <http://www.cfr.org/separatist-terrorism/basque-fatherland-liberty-eta-spain-separatists-euskadi-ta-askatasuna/p9271>
20. Katalonskiy separatizm: natsionalnoe i sotsialnoe (Catalan separatism: national and social). Mode of access: http://rus.ruvr.ru/2012_11_27/Katalonskiy-separatizm-natsionalnoe-i-socialnoe/
21. «Tihaya» Evropa buntuet. Ispaniya raspadaetsya iz-za ekonomii: Kataloniya i Strana Baskov reshili otdelitsya («Quiet» Europe rebels. Spain breaks up due to the economy: Catalonia and the Basque Country have decided to separate). Mode of access: <http://3rm.info/28580-tihaya-evropa-buntuet-ispaniya-raspadaetsya-iz-za-ekonomii-kataloniya-i-strana-baskov-reshili-otdelitsya.html>
22. *Kovalenko E.* «Liga Severa» kak politicheskii proekt. Sozdat italyantsev tak i ne udalos? («Northern League» as a political project. Create Italians did not succeed?). Mode of access: http://www.chaskor.ru/article/liga_severa_kak_politicheskij_p

Рахмайлов Василь Васильович – аспірант
Класичний приватний університет
Адреса: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70-б
E-mail: romanenko.jura@gmail.com

Rahmaylov Vasily Vasylyovych – postgraduate
Classic private university
Address: 70 B, Zhukovsky Str., Zaporozhye, 69002
E-mail: romanenko.jura@gmail.com